Izhaja vsak dan razen sobot, nedelj in praznikov.

Issued daily except Saturdays, Sundays and Holidays.

PROSVETA

GLASILO SLOVENSKE NARODNE PODPORNE JEDNOTE

Uredniški in upravniški prostori: 2657 South Lawndale Ave.

Office of Publication: 2657 South Lawndale Ave. Telephone, Rockwell 4904

LETO—YEAR XXXVI. Cena lista je $6.00 Entered as second-class matter January 16, 1933, at the post-office at Chicago, Illinois, under the Act of Congress of March 3, 1879. CHICAGO 23, ILL., ČETRTEK, 17. FEBRUARJA (FEB. 17), 1944 Subscription $6.00 Yearly ŠTEV.—NUMBER 34

Acceptance for mailing at special rate of postage provided for in section 1103, Act of Oct. 3, 1917, authorized on June 4, 1918.

Mogočna angleška letalska sila bombardirala Berlin

Zavezniki okupirali otoke grupe Green in s tem zaključili osvojitev Solomonov. Japonska sila okrog 22,000 vojakov izolirana. Dva japonska admirala ubita v operacijah pri Maršalskih otokih.—Moskva poroča, da je 33,400 Nemcev padlo v bitkah z Rusi na fronti pri Čerkasiju. Sovjetske čete se vale proti Pskovu.—Zavezniški pritisk na nemške pozicije na obeh koncih italijanske fronte se povečal. Berlin spet tarča bombardiranja iz zraka

London. 16. febr.—Mogočna sila angleških bojnih letal in bombnikov je sinoči vrgla čez 2800 ton razstrelilnih in zažigalnih bomb na Berlin. To je bil največji bombni napad na nemško prestolnico od začetka vojne. Tisoč bojnih letal in bombnikov je metalo bombe na Berlin, drugi roj dvesto letal pa je bombardiral železniške postaje in naprave pri Frankfurtu.

Angleži so izgubili samo 43 letal, manj ko štiri odstotke od števila letal, ki so se udeležila napadov.

Zavezniški stan na Pacifiku. 16. febr. — Ameriške in novozelandske čete so okupirale otoke grupe Green na severni strani Bougainvilla in s tem zaključile osvojitev Solomonov, poroča general Douglas MacArthur. "Operacije za posest Solomonov so s stališča vojaške strategije končane," pravi poročilo.

Zasedba otokov grupe Green je dala zavezniški sili letalske baze, ki so oddaljene samo 120 milj od Rabaula, glavne japonske mornarične in letalske baze na Novi Britaniji. Zavezniki bodo s teh baz lahko uprizarjali bombne napade na Truk, drugo japonsko bazo, 800 milj južnozapadno.

Japonska sila okrog 22,000 vojakov na otokih Choiseul, Bougainville, Buka in Shortland je zdaj izolirana. Ameriške čete so zadnjo soboto okupirale otok Umboj v Dampierski ožini med Novo Britanijo in Novo Gvinejo.

"Stradanje in bolezni med Japonci so zapečatile njih usodo," se glasi komunike. "Sovražnik ne bo mogel držati svojih pozicij."

Otoki Green leže 140 milj severno od ameriških pozicij na zapadnem obrežju otoka Bougainvilla. Ti so bili v zadnjih tednih tarča bombardiranja iz zraka.

General Charles H. Corlett, poveljnik sedme ameriške divizije, je naznanil, da sta bila dva japonska admirala ubita v operacijah, ki so rezultirale v ameriški okupaciji otoka Kwajaleina v Maršalski grupi. Člani štaba enega admirala so izvršili samomor.

London. 16. febr.—Moskva poroča, da so Nemci izgubili 33,400 vojakov v bitkah z Rusi na fronti pri Čerkasiju v zadnjih devetnajstih dneh. Rusi so razbili tudi 776 tankov in ujeli več tisoč sovražnikov.

Sovjetske kolone prodirajo naprej proti Pskovu, železniškemu centru, in drobe odpor nemške sile. V bitki v bližini Luge so Rusi ubili 1400 Nemcev. V prodiranju proti Pskovu so sovjetske čete okupirale nadaljnjih 40 vasi in naselbin. Prve čete so dospele do točke, ki je oddaljena 75 milj od Pskova.

Druge ruske kolone prodirajo v smeri Pskova ob jezeru Peipusu. Nemški regiment je bil deloma zdrobljen in deloma razpršen v bitki z Rusi.

V južni Ukrajini so Rusi zožili jeklen obroč okrog ostankov nemške armade, ki je štela čez 100,000 mož. Od te sile je ostalo še okrog 45,000 vojakov, ki so v pasti in jim preti uničenje.

Nemško poveljstvo je priznalo povečanje ruskega pritiska na Pskov in da je Vitebsk v gornjem delu Bele Rusije tarča topniškega bombardiranja. Sovjetske kolone naskakujejo nemške pozicije na fronti na južnozapadni strani Krivoj roga, jeklarskega centra.

Zavezniški stan v Alžiru. 16. febr. — Zavezniške čete vzdržujejo pritisk na nemško silo na obeh koncih italijanske fronte. Ljute bitke se nadaljujejo pri Cassinu in Anziji, Cisterni in Vellemaldeti.

Ameriške čete kontrolirajo tretjino Cassina in več strategičnih višin nad tem mestom.

Ameriška bojna letala in bombniki so metali bombe na nemške komunikacijske zveze v severni Italiji. Tarča bombardiranja so bile železniške proge in postaje na ozemlju med Florenco in Verono. V spopadih v zraku so Američani sestrelili 21 nemških letal, sami pa so izgubili tri letala.

London. 16. febr.—Britski letalci so sinoči metali bombe na Berlin. To je bil prvi napad na nemško prestolnico od 30. januarja.

Ameriški letalci so istočasno bombardirali nacijska oporišča v Franciji pri Pas De Calaisu in v Holandiji. Samo pet bojnih letal se ni vrnilo v svoja oporišča po izvršenih napadih.

Poročilo pravi, da so bombe, katere so britski letalci vrgli na Berlin, povzročile veliko škodo.

Amerika prizna francoski odbor

Državni department revidiral stališče

Washington, D. C., 16. febr.—Amerika bo priznala odbor za osvoboditev Francije kot začasno francosko vlado. To se bo najbrže zgodilo, ko bo Amerika na podlagi posojilno-najemninskega programa izročila odboru rušilca, ki bo plul pod zastavo tega odbora.

Izročitev rušilca bo simbolizirala preokret v politiki državnega departmenta. Njegovi ugovori proti priznanju francoskega odbora, kateremu načeluje general Charles de Gaulle, več ne drže.

Doznava se, da so predsednik Roosevelt in vojaške avtoritete prevzele vodstvo v akciji glede priznanja De Gaullevega odbora in navezanja diplomatičnih stikov. Odbor bo priznan kot začasna vlada Francije in francoskega imperija.

Mnenje prevladuje, da bosta Amerika in Velika Britanija skupno priznali nov status francoskega odbora. Tako priznanje bo pomenilo, da bo odboru poverjena naloga vzdrževanja reda v Franciji, kadar jo bodo zavezniki invadirali, ne zavezniškim vojaškim avtoritetam.

Naznanilo pravi, da so v teku pogajanja med ameriškim državnim departmentom, britskim zunanjim uradom in člani francoskega odbora in da bo rezultat kmalu naznanjen.

Anglija poostrila pomorsko blokado

Parniki nevtralnih držav posvarjeni

London. 16. febr.—Admiraliteta je naznanila poostritev blokade morja v obsegu 150,000 kvadratnih milj od Irske do Španije, ki uključuje tudi Biskajski zaliv med Španijo in Francijo. Parniki nevtralnih držav so bili posvarjeni pred napadi, če pridejo v blokirano cono.

Gibanje je povezano s pripravami zavezniške invazije zapadne Evrope in ustanovitvijo druge fronte, kakor tudi z operacijami proti nemškim podmornicam.

Admiraliteta poroča, da je bilo pet nemških torpednih ladij poškodovanih v akciji v bližini holandskega obrežja. Blokirana cona se razteza od južnozapadne konice Anglije do Irske in od tam 360 milj zapadno do Španije. Del tega vodovja je bil že prej blokiran.

Francoski uporniki dobe orožje

Premier Churchill jim zagotovil pomoč

Alžir, Alžerija. 16. febr.—Emanuel de la Vigerie, notranji komisar v odboru za osvoboditev Francije, kateremu načeluje general Charles de Gaulle, je dobil zagotovilo od premierja Churchilla, da bo Velika Britanija dostavljala orožje, strelivo in druge potrebščine članom podtalnega gibanja v Franciji, ki so udeleženi v borbi proti nemški okupacijski sili.

Pričakuje se, da bodo francoske podtalne grupe igrale važno vlogo, kadar bodo zavezniki invadirali zapadno Evropo. Borile se bodo proti Nemcem v ozadju bojnih črt.

De la Vigerie se je vrnil v Alžir iz Londona, kjer je imel važne razgovore s Churchillom, zunanjim ministrom Edenom in drugimi člani britske vlade. Izjavil je, da je zadovoljen z uspehom obiska.

Bombardiranje samostana upravičeno, pravi Roosevelt

Washington, D. C., 16. febr.—Predsednik Roosevelt je dejal, da zavezniško bombardiranje zgodovinskega samostana na gori Cassinu v Italiji je upravičeno, ker so ga Nemci spremenili v vojaško trdnjavo. Življenja ameriških vojakov, ki bi bila žrtvovana, so več vredna nego samostan.

Nemci ustrelili 27 Litvincev

Stockholm, Švedska, 16. febr. Nacisti so ustrelili 27 Litvincev zaradi aktivnosti proti nemški sili, sabotaže in posedovanja prepovedanega orožja, poroča list Deutsche Zeitung Imosten.

Stari moški pozvani v nemško armado

Stockholm, Švedska, 16. febr. Vsi Nemci, rojeni v letih med 1884 in 1893, se morajo registrirati za službo v armadi pred prihodnjim četrtkom po poročilih, ki so prišla sem iz Nemčije.

NOV PUČ ARGENTINSKE VOJAŠKE KLIKE

Izsilila je resignacijo zunanjega ministra Gilberta

MOŽNA ODSTRANITEV PREDSEDNIKA

Buenos Aires, Argentina. 16. febr.—Klika polkovnikov je uprizorila puč in izsilila resignacijo generala Alberta Gilberta, zunanjega ministra, zunanjega podministra dr. Oscarja Ibarre Garcije in polkovnika Enriqueja Gonzalesa, tajnika predsednika Pedra Ramireza, da prepreči napoved vojne Nemčiji in Japonski.

Nepotrjeno poročilo pravi, da sta pod pritiskom vojaške klike resignirala tudi general Cesar Perlinger, notranji minister, in polkovnik Hector J. Ladvogat, podminister za informacije in tisk. Izgleda, da bodo sledile resignacije nadaljnjih članov Ramirezove vlade.

Puč je sledil vestem, da sta predsednik Ramirez in zunanji minister Gilbert nameravala napovedati vojno osišču. Zadevno deklaracijo sta podpisala včeraj in nameravala sta jo objaviti v petek.

Pozicija predsednika Ramireza še ni odločena. Možnost je, da bo odstavljen in da ga bo nasledil general Edelmiro Farrell, podpredsednik in vojni minister.

Puč je bil izveden po seriji sej polkovnikov v Campo Mayju, vojaškem taborišču v predmestju Buenos Airesa. Ti so se sestali in razpravljali o akciji, ki naj bi sledila, če bosta Ramirez in Gilbert napovedala vojno Nemčiji in Japonski in pretrgala tudi diplomatične odnošaje s Španijo.

Mnogo ljudi v Buenos Airesu sploh ni vedelo o pripravah za puč, dokler ni bil izvršen. Poslaniki tujih držav, ki so aranžirali sestanke z zunanjim ministrom Gilbertom, so se čudili, ko so bili informirani, da je zunanji urad pod kontrolo vojaške klike. Vsa znamenja kažejo, da je ta klika, ki je vodila opozicijo proti prelomu diplomatičnih odnošajev med Argentino in osiščem, prevzela oblast. General Ramirez je zdaj predsednik Argentine le po imenu.

Mučenje vojnih ujetnikov v Nemčiji

Čez 28,000 ujetnikov umrlo v taboriščih

Aleksandrija, Egipt. 16. febr. —Pretepanje, mučenje in smrti kot posledica stradanja je usoda ruskih vojnih ujetnikov v nemških taboriščih. Povest o nemški bestijalnosti je orisalo pet ruskih vojnih ujetnikov, ki so pobegnili iz nemškega ujetništva. Vsi so zdaj v britskem vojaškem taborišču v puščavi v bližini Aleksandrije.

Vojak Valentin Sizakin, bivši električar v Moskvi in topničar v ruski armadi, je dejal, da so ga Nemci ujeli s tisoči drugih vojakov v februarju l. 1942 pri Černikovu. Vse so potisnili v železniške vagone kot živino in več sto jih je umrlo.

Sizakin je razkril, da je v nemških taboriščih umrlo čez 28,000 ruskih vojnih ujetnikov za lakoto. V enem taborišču je umrlo povprečno 200 ujetnikov dnevno. Prav tako kot z vojnimi ujetniki so Nemci postopali s civilisti. Slednji so morali opravljati težka dela in nemški stražniki so jih pretepali in mučili na različne načine.

Domače vesti

Iz Pennsylvanije

Johnstown, Pa.—V bližnjem Conemaughu je 10. febr. po kratki bolezni umrl Martin Birk, star 66 let, ki je tamkaj bival 36 let. Bil je član društva 168 SNPJ, kakor tudi ABZ in rudarske unije. Zapušča bolehno ženo, dva sinova in tri hčere.—Dalje je 12. t. m. v bolnišnici v Pittsburghu umrla Pavlina Ključevšek po težki bolezni in operaciji na možganih v starosti 62 let. Bila je žena znanega Franka Ključevška iz Maxhoma in v Ameriki je bila 32 let. Poleg moža zapušča sina in hčer.—Dne 12. februarja je požar totalno uničil domove sedmih družin v slovenski naselbini v South Forku. Rešiti si niso mogle niti najpotrebnejšega in skupna škoda je ocenjena na $25,000. Večina hiš ni bila zavarovana. Med prizadetimi družinami sta Mihal in Severinac, ki sta včlanjeni pri društvu 345 SNPJ in posamezniki iz drugih družin so tudi naši člani.

Iz Clevelanda

Cleveland.—Dne 14. t. m. je umrl Charles Lah, star 44 let in rojen v Studencu pri Blokah. Tukaj je bival 23 let in zapušča ženo in dva brata.

Iz Minnesote

Duluth, Minn.—Frank Masera iz Eveletha, član društva 69 SNPJ in štirikratni delegat na konvencijah naše jednote, čaka na težko operacijo v tukajšnji bolnišnici St. Mary's.—V isti bolnišnici je že dalj časa rojak Janežič tudi iz Eveletha.

Španija se ne zmeni za proteste

Laboriti zahtevajo odločno akcijo

London. 16. febr.—Protesti Velike Britanije in Amerike španski vladi diktatorja Franca niso dobili zadovoljivega odmeva. Amerika je podprla protest z ustavitvijo dovoza olja v Španijo iz karibejskih luk.

Italijanska vlada premierja Badoglija je s podporo Velike Britanije in Amerike tudi pritisnila na Francov režim in zahtevala izročitev štirih topničark in ene križarke, ki so internirane v španskih lukah. Franco je odgovoril, da ne more ugoditi zahtevi, ker bi Nemčija lahko smatrala izročitev topničark za sovražni čin in kršenje španske nevtralnosti.

Franco je ignoriral britsko-ameriško zahtevo, naj zapre nemški konzulat v Tangieru, kjer so aktivni nacijski špioni. Ti poročajo Berlinu o kretanju zavezniških parnikov in bojnih ladij pri Gibraltarju, britski trdnjavi ob vhodu v Sredozemsko morje.

Laboriti v parlamentu se zavedajo važnosti španskega problema in zahtevali so odločno akcijo proti Francovi vladi, ki sicer naglaša nevtralnost, dasi je znano, da nudi vso možno oporo Nemčiji.

Urugvajska stranka za prelom s Španijo

Montevideo, Urugvaj, 16. febr. Glavna politična stranka je na svoji konvenciji sprejela resolucijo s pozivom na vlado, naj takoj pretrga diplomatične odnošaje s Španijo. Govorniki so izjavili, da so španska poslaništva v latinskih republikah središča aktivnosti Hitlerjevih agentov in špionov.

Osem vojaških letalcev se ubilo

March Field, Cal., 16. febr.—Osem vojaških letalcev se je ubilo, ko je bombnik, na katerem so se nahajali, treščil na tla in se razbil. Nesreča se je pripetila v bližini tukajšnjega vojaškega letališča.

Tito poveličuje rusko armado

Nemci okupirali dve hrvaški mesti

Moskva. 16. febr.—Maršal Tito, poveljnik jugoslovanske osvobodilne armade, je poslal poslanico, v kateri čestita Jugoslovanom, ki se bore proti Nemcem na strani ruske oborožene sile, zaeno pa izraža hvaležnost rdeči armadi, ker igra glavno vlogo v naporih za osvoboditev zasužnjenih ljudstev.

Tito je v poslanici naglasil tesno zvezo med svojimi partizani in onimi Jugoslovani, ki se bore proti sovražniku na strani ruskih armad. Izjavil je, da je popolnoma uverjen, da ti častno reprezentirajo osvobodilno armado v Jugoslaviji.

London. 16. febr.—Nemške oklopne in motorne enote so zasedle Koprivnico in Ludbrijeg, hrvaški mesti. Koprivnica je ob progi železnice Belgrad-Zagreb, osem milj od ogrske meje in 47 milj severovzhodno od Zagreba, Ludbrijeg pa 12 milj severozapadno od Koprivnice.

Radio Svobodna Jugoslavija poroča, da se ljute bitke nadaljujejo in da so Nemci utrpeli velike izgube.

Stavka v vojni tovarni končana

Reprezentant avtne unije okrcal kompanijo

Chicago. 16. febr.—Na odredbo vojnega delavskega odbora so se delavci, ki so zastavkali zadnji pondeljek v tovarni Automatic Transportation Co., vrnili na delo. Stavka je bila oklicana, ko je krajevna avtna unija CIO, ki je podpisala pogodbo zadnji mesec, obdolžila kompanijo, da ni hotela razpravljati o pritožbah delavcev z uradniki unije.

Upravitelj tovarne omenjene kompanije je dejal, da voditelji stavke, med temi Edward Flaws, predsednik unije, ne bodo ponovno uposleni, ker so provocirali stavko.

Vojni delavski odbor je v telegramu uniji poudaril, da je stavka kršenje obljube voditeljev delavskih organizacij, da ne bo stavk, dokler traja vojna.

Duane Greathouse, mednarodni reprezentant avtne unije, je dejal, da stavka ni bila sankcionirana, obenem pa je okrcal kompanijo in jo obdolžil, da je ona provocirala konflikt, ker ni hotela priznati unije kot predstavnice delavcev pri kolektivnih pogajanjih.

Poštna zveza med Ameriko in Italijo

Washington, D. C., 16. febr.—Civilna poštna služba in zveza med Ameriko in italijanskimi pokrajinami, ki so pod kontrolo zavezniške sile, Sicilijo in Sardinijo je vzpostavljena, poroča poštni department. Služba je omejena na osebne komunikacije. Pisma iz Amerike, poslana v Italijo, ne smejo presegati teže dveh unč, ona iz Italije pa so omejena na težo 20 gramov. Poštnina je ista kot je bila pred suspendiranjem poštnega prometa.

Državni department zanika cenzuro poročil

Washington, D. C., 16. febr.—Državni department je zanikal odgovornost za cenzuriranje poročil političnega značaja, ki jih pošiljajo dopisniki ameriških listov iz Londona. Uradniki urada cenzure so tudi zanikali cenzuriranje političnih poročil.

MIROVNA POGAJANJA MED FINSKO IN RUSIJO?

Umik nemških divizij iz severnih finskih krajev

RUSIJA ZAHTEVA KAPITULACIJO

Stockholm, Švedska. 16. febr. — Izgleda, da so v teku direktna pogajanja med Finsko in Rusijo glede sklenitve miru. Vest iz zanesljivih virov pravi, da je bil Juhu Paasikivi, finski državnik in bivši premier, informiran, da ga bodo Rusi sprejeli v Moskvi, ako bo finska vlada pristala na sovjetske minimalne mirovne pogoje. Ti so:

Vzpostavitev meje iz leta 1940 z modifikacijami v prilog Rusiji.

Ruska okupacija vseh glavnih finskih mest, ki pa bodo pod finsko upravo.

Izločitev protisovjetskih elementov iz finske vlade.

Rusija mora imeti proste roke v akcijah proti nemškim divizijam na Finskem, da jim prepreči beg čez mejo v severne norveške pokrajine.

Paasikivi je baje vprašal svojo vlado za navodila. Trdi se, da je ta za sprejetje ruskih pogojev z izjemo enega, ki se tiče nemških čet na Finskem. Ona se boji, da bi Finska lahko postala bojišče, kakor je Italija, in da bi Nemci zasedli vsa finska mesta, toda pripravljena se je pogajati tudi o tej zadevi.

Pričakuje se, da bo Paasikivi dobil instrukcije glede odhoda v Moskvo ali pa glede preliminarnih pogajanj s sovjetskim poslaništvom v Stockholmu. Vaino Tanner, finančni minister, je eden izmed članov finske vlade, ki jih Rusi sovražijo. Po poročilu, ki ga je dobil švedski list Aftonbladet od svojega dopisnika v Helsinku, je Tanner izjavil, da bo resigniral, če bo resignacija omogočila sklenitev miru z Rusijo.

Poročilo pravi, da je nemški general Eduard Dietl svetoval Hitlerju, naj oredi evakuacijo nacijskih čet iz severnih finskih krajev. To dalje pravi, da je bilo več vojaških častnikov dodeljenih Dietlovemu poveljstvu in da je general Hans Juergen Stumpff, poveljnik nemške letalske sile na Finskem, zapustil svoj glavni stan in odpotoval v Oslo, glavno norveško mesto. On je prej odredil potegnitev nemških bojnih letal z baz pri Rovaniemu in Kemiju v južni del Norveške.

London. 16. febr.—Tu trdijo, da je sovjetska Rusija informirala Finsko, da nima drastičnih načrtov glede osvajanja finskih teritorijev, toda glavni pogoj, če hoče Finska mir, je brezpogojna kapitulacija in odstop vseh letalskih in mornaričnih baz sovjetski sili.

Washington, D. C., 16. febr.—Ameriški krogi so zdaj bolj nego kdaj prej uverjeni, da se bo Finska lahko umaknila iz vojne. Mnenje prevladuje, da je Rusija pripravljena skleniti mir s Finsko, če slednja pristane na vzpostavitev meje, ki je bila začrtana v marcu l. 1940.

Shod v Chicagu proti osišču v Ameriki

Chicago.—V nedeljo, dne 27. februarja, ob 2:30 popoldne se vrši v Orchestra Halli, 216 So. Michigan Ave., shod proti fašistični propagandi v Združenih državah in latinskih republikah zapadne hemisfere. Shodu bo predsedoval sodnik John Gutknecht, glavna govornika pa bosta kongresnik John M. Coffee in Allan Chase, avtor knjige "Falange". Shod prireja Odbor za antifašistične begunce in vstopnina bo 55c in $1.10, vštevši davek.

PROSVETA
THE ENLIGHTENMENT
GLASILO IN LASTNINA SLOVENSKE NARODNE PODPORNE JEDNOTE
Organ of and published by Slovene National Benefit Society

Naročnina za Združene države (izven Chicaga) in Kanado $6.00 na leto, $3.00 za pol leta, $1.50 za četrt leta; za Chicago in okolico Cook Co., $7.50 za celo leto, $3.75 za pol leta; za inozemstvo $8.00.

Subscription rates: for the United States (except Chicago) and Canada $6.00 per year, Chicago and Cook County $7.50 per year, foreign countries $8.00 per year.

Cene oglasov po dogovoru.—Rokopisi dopisov in nenaročenih člankov se ne vračajo. Rokopisi literarne vsebine (črtice, povesti, drame, pesmi itd.) se vrnejo pošiljatelju le v slučaju, če je priložil poštnino.

Advertising rates on agreement.—Manuscripts of communications and unsolicited articles will not be returned. Other manuscripts, such as stories, plays, poems, etc., will be returned to sender only when accompanied by self-addressed and stamped envelope.

Naslov na vse, kar ima stik z listom:
PROSVETA
2657-59 So. Lawndale Ave., Chicago 23, Illinois

MEMBER OF THE FEDERATED PRESS

138

Datum v oklepaju na primer (February 29, 1944), poleg vašega imena na naslovu pomeni, da vam je s tem datumom potekla naročnina. Ponovite jo pravočasno, da se vam list ne ustavi.

Glasovi iz naselbin

Iz mladih let — IV

Sheldon, Wis. — Naj povem malo o starokrajski politiki, katero je dominirala klerikalna stranka. Volili so le davkoplačevalci in sicer po razredih I, II in III. Večino je vedno imel razred III — hribovci in mali kmetje, katere je imela duhovščina popolnoma pod svojo kontrolo, ker so bili liberalci čez vero, katero hočejo uničiti. Tako so farbali ljudi. Veliki kmetje so bili v manjšini. Bilo je dosti polemike po listih. Klerikalci so imeli Domoljub, liberalci pa Slovenski Narod. Slednji je bolj dostojno pisal kot Domoljub. Čitanje Slovenskega Naroda je bilo prepovedano "pod smrtnim grehom". France ga je nekje dobil in smo ga skrivaj čitali.

Že takrat se mi je pričelo svitati, kako so ljudje varani, ker niso smeli izvedeti resnice. Za to je skrbela duhovščina. Ko je bil sklican shod in je govoril dr. Šušteršič, je bila organizirana posebna "mirovna" garda s posebnimi znaki, ako bi prišlo do rabuke. Toliko pa je vendar bilo svobode, da je dr. Šušteršič dal besedo nasprotni stranki, ali bil je kmalu ogenj v strehi.

Govornik te stranke je rekel, da samo burke uganjajo in je zelo kritiziral, da so odobravali še nekateri klerikalci. Govornika niso motili, dokler ni skončal, potem pa je dr. Šušteršič pričel kričati, da se oni ne boje ne hudiča, ne govornika. Tedaj pa je prišlo do rabuke in polovico jih je odšlo. Shod se je nadaljeval in tudi nekaj radovednih žensk je prišlo poslušat, ali bile so nahruljene, da njih mesto je v kuhinji in pri otrokih in so morale oditi.

Že takrat je bilo iz naših krajev veliko kmetov v Ameriki, da so plačali dolgove. Šušteršič je govoril, da se mora izseljevanje preko luže ustaviti, ker kmet nima dovolj delovnih moči, kdor pride nazaj, pa noče več take hrane jesti kot prej. Takrat je bilo veliko godrnjanja, veliko obljub, dobili pa niso nič.

Bila je organizirana prostovoljna požarna bramba, kar je bilo nekaj zelo koristnega. V njej so bili pristaši obeh strank in politika je morala na stran; delali so vsi za en cilj: pomagati v nesreči in rešiti, kar se rešiti da. Gašenje je bilo večkrat zelo naporno, ker ni bilo vode blizu. Takrat so bile še ročne brizgalne in vozili so jih s konji. Bili so dobro izvežbani; v nekaj minutah je bilo vse napravljeno, ako je bila voda blizu. Bila je nepisana postava, da je pri požaru moral vsakdo pomagati, če je bil sposoben za delo. In ko je bila velika povodnja, ki je po vasi pustila razne predmete in nesnago, so vse odstranili, da se voda ni zajezila. Požarna bramba je opravljala tudi druga humanitarna dela.

Nekoč je voda udrla v več hiš, v hleve in prodajalne in napravila zelo veliko škode. Reševeli so, ali voda je bolj hitro naraščala. Tudi v kovačnici, kjer sem jaz delal, je bilo polno vode. Kakšno je bilo potem orodje, si lahko predstavljate. Veliko je bilo škode tudi na polju in travnikih. To je bilo leta 1900 na binkoštni pondeljek.

Najboljši travniki in njive so pripadale grajščinam in farovžu. Vaški kmetje so imeli travnike precej daleč ob potoku Mirni. Večkrat jim je poplava pustila polno blata. Dolgo časa so se pritoževali, potem so pa enkrat vendar začeli z delom, da so potok poglobili in strugo izravnali. Potem zopet ni bilo prav, ker je bil marsikateri ob travnik. Delali so kaznjenci. Vse je bilo primitivno. Kopali so z lopato in s karjolo proč vozili. Delo je šlo počasi naprej in več kaznjencev se je po francosko poslovilo; nekatere so ujeli, nekatere ne. Kdaj je bilo tisto delo izgotovljeno, ne vem, ker sem šel prej od tam.

Kmetje v naših krajih so večinoma konje redili. Ko še ni bilo železnice, so vozili premog, kot sem že omenil. Vsako leto so prišli vojaški ali vladni plemenski žrebci in z njimi vojaki. To so bili fantje od fare. Samo da bi imeli še tako plačo kot jo imajo naši fantje v službi Strica Sama, pa bi se postavili; tako so imeli pa le "škornje na biks, v žepu pa niks." Ko sem jih videl z žrebci na sprehodu, sem si mislil: "Ta bi me pa nesel, ne bi padel z menoj na tla."

Sedaj pa malo nazaj v Novo mesto. Takrat so tam kopali jarke in pokladali cevi za vodovod. (Od kod so vodo napeljali, se več ne spominjam.) Na glavnem trgu je bila sama skala, katero so izdolbli s streljanjem do štiri čevlje globoko. Ko je bilo vse pripravljeno za streljanje, so tisto mesto pokrili z debelimi hlodi, toda se je še marsikatera šipa zdrobila.

Delavci, ki so kopali te jarke, so si kuhali in tudi spali kar na zemlji; za ležišče so imeli le malo slame. Najbrž so imeli akordno delo, ker so nabijali po svedrih kot kovači po vročem železu. Polagalci cevi so bili Nemci — vsaj nemško so govorili.

Nekdaj so bili tudi vojaki v Novem mestu. Kdaj so odšli od tam, ne vem. Pravili so, da je prišel v Novo mesto visok cesarski uradnik ali častnik in ker so mu v gostilni precej dobro zaračunali, je rekel, da tukaj ni živeti, ker je vse predrago. In tako so bili vijaki od tam prestavljeni. Potem so Novomeščani dobili več polkov na — sliki s pripombo, da jih na zahtevo lahko dobe še več. (Koliko je resnice na tem, mi ni znamo.)

Nove hiše so bile že takrat zelo moderne, na glavnem trgu pa je bilo še več zelo starih hiš. Mesto leži na polotoku, okrog katerega se vije reka Krka. Na drugi strani reke je Kandija z bolnišnico usmiljenih bratov. Znana je marsikomu, kakor tudi po zdravniku Francescu, ki ga je menda poznala vsa Dolenska. On je tudi jetnike večkrat obiskal.

Za vzdrževanje bolnišnice so pobirali milodare in vzeli so, kar je kdo dal. Prišli so še k nam na Štajersko. Bil sem ravno doma, ko so prišli k nam z bariglo na hrbtu. Oni v kuti je rekel očetu, če bi kaj dal za bolnišnico v Kandiji. "Ja, bom dal; bo pa kaplan manj dobil."

Blizu Novega mesta je bila tudi kmetijska šola na Grmu. Ali kmetje so se vse premalo zanimali za to šolo. Kdor je zmogel, je raje dal sina študirati za duhovnika, kar je bilo zelo častljivo. Poznal sem enega, ki se je že toliko izšolal, da bi imel iti na semenišče ali v "črno šolo", kot so kmetje rekli. Staršem je rekel, da bo šel raje študirati advokaturo, kajti če v nekaj ne verjame, tudi drugih ne mara zavajati.

Premišljeval sem, kam bi jo ubral, ker pet let biti pri eni hiši, je dovolj. Hajdi na Gorenjsko, mogoče tam dobim primerno delo. Takrat so tam delali tunel skozi Karavanke. Vprašujem po slovensko, toda me niso razumeli ali pa ne niso hoteli razumeti. Vprašam po nemško, ako bi se dobilo kovaško delo. Pojdi k onemu in ga vprašaj, je bil odgovor. Grem k tistemu in dobim prav tak nasvet. Mislim si, da ne bo nič. Kaj sedaj? Suh sem kot poper.

Vprašam nekega Italijana, ki pravi, naj pridem ob eni uri. Res smo se peljali v tunel. Koliko je bil že dolg, nisem vedel, rekli pa so, da bo kmalu prebit na Koroško. Potem pa dobimo krampe in lopate in delali smo kot za stavo. Koliko bom zaslužil, nisem vedel. Ko smo mi nehali, je bila tam že druga partija delavcev.

Potem vprašam, koliko bodo plačali. Tisti Italijan pravi, da bom dobil tri krone, oni pa dobijo tri krone in pol na dan. Pri tisti partiji sva bila samo dva Slovenca, drugi pa sami polentarji. Vprašam mojega rojaka, če je res tako, da imava samo midva po tri krone, polentarji pa 50 krajcarjev več. Res je tako.

Potem sem šel pa nad obratovodjo, ki je bil Nemec. Vprašam, kako to, da imajo nekateri manjšo plačo kot drugi pri istem delu. Odgovori mi, to njega nič ne briga. Mene pa, sem rekel. Malo grdo me pogleda in pravi, naj grem. In res sem šel kmalu. Delo je bilo zelo nevarno in veliko se jih je ponesrečilo. Parkrat sem šel na delo, potem sem pa pustil. Hrana je bila draga, prenočišče tudi. Nekateri so sami kuhali. Imeli so iz par desk zbite barake, ležali so pa kar na tleh.

Poskusil sem še enkrat, če bi delo dobil zunaj, pa ni bilo nič. Sprevidel sem že takrat, kako so postopali z nami Slovenci. Polentar je bil bolj protektiran in protežiran kot mi Slovenci. Tukaj ne bo nič, si mislim, bom pa poskusil v fabriki za kopita in hrano bom imel doma. Domov se odpeljem s prvim vlakom.

(Se nadaljuje.)

Anton Divjak.

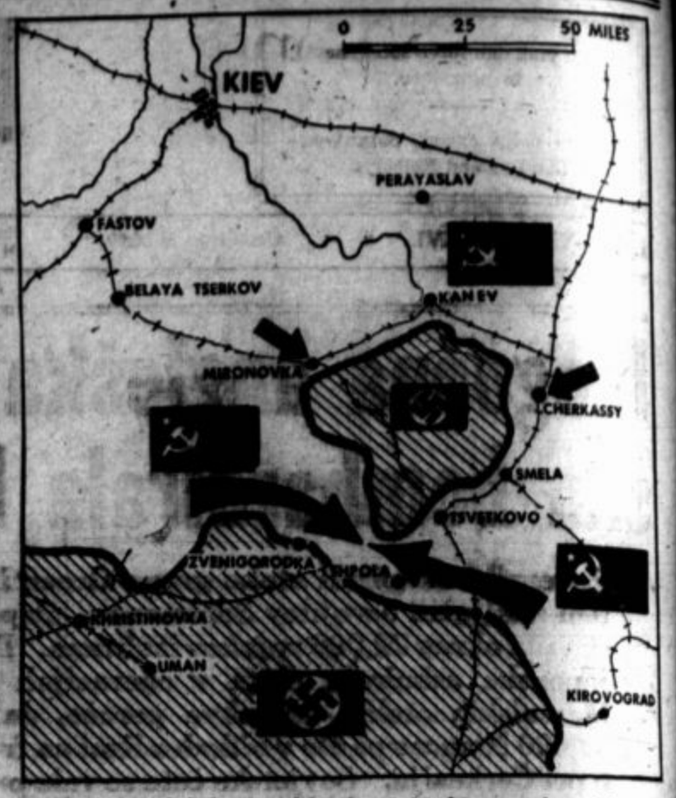

Zemljevid ruskih krajev, kjer je sovjetska armada zajela sedem nemških divizij.

Vabilo na shod

Detroit.—Vsi rojaki in drugi Jugoslovani v Detroitu in okolici ste vabljeni na shod, ki ga priredijo skupna društva v nedeljo, 20. febr. ob 2:30 popoldne v Slovenskem delavskem domu na 437 S. Livernoisu. Vstopnina je prosta. Govornika sta vsem dobro znana: Joško Oven iz Chicaga in George Perinsky, tajnik Michiganskega vseslovanskega kongresa.

Ta priredba je za partizane. Vemo, da oni nimajo obvez, ne zdravil in nobenih zdravniških potrebščin. Vsega tega potrebujejo veliko. Skušali jim bomo kaj poslati, da bi jim vsaj malo olajšali trpljenje. Mi smo najmanj prizadeti od tega groznega klanja, skušati pa jim moramo pomagati kolikor je v naši moči.

Dalje bi priporočala rojakom širom Združenih držav, da čitate knjigo "Under Cover", katero je spisal John R. Carlson. Knjiga močno osvetljuje marsikatere stvari, kaj se godi pod krinko raznih "patriotov". Nacizem in fašizem ima svoje mreže celo med senatorji in kongresniki. Tudi Adamičeve buletine dajte po šolah in knjižnicah, kakor tudi njegovo knjigo "My Native Land". Učitelji so rekli, da je nam Adamič storil veliko uslugo s tem.

Mary Knez. 518.

O starem naseljencu

Virginia, Minn.—Tukaj smo do zdaj imeli prav lepo zimo, danes pa je živo srebro 30 pod ničlo. Do zdaj nismo rabili toliko kuriva, toda če bo ta zima tako pritiskala kot zdaj, se bomo morali pa le okrog peči tiščati.

Kar se tiče dela, je še dobro in se ni pritoževati. Ampak pozimi tudi ni toliko dela kot poleti, ker so tukaj vsi rudniki odprti.

Tukaj je dosti ljudi, ki se zanimajo in vprašujejo, kdo bi bil ta stari naseljenec, ki je opisal svoje doživljaje v Prosveti. Toliko vemo, da je iz Bele Krajine. Nekateri pravijo, da je od Dragatuša, drugi, da mora biti od Črnomlja itd.

Človek bi rekel, da je v Ameriki več takih naših mučenikov. Samo dobro bi bilo treba pogledati za stene ameriških ječ in bi se marsikaj odkrilo. Ta mož je po dolgih letih vseeno prestal svoje mučeniško življenje in prišel na prosto, da je povedal, kakšna krivica se godi za zidovjem. Kdo ve, koliko jih umrje v ječah po nedolžnem.

Nekaj takega se je moralo zgoditi mojemu sosedu pred 50 leti. Bila sem rojena leta 1885 in nisem nikdar slišala o njem do leta 1933. Tega leta bi bil rad izvedel njegov polbrat, ali je še živ. Ne bom pisala, kdo sem, toda če bi bil slučajno ta mož moj sosed, bi rada videla, da malo izve, kako je bilo na njegovem domu.

S temi sosedi smo živeli tako blizu, da smo lahko slišali, kaj se pri njih pogovarjajo ali pa obratno. Pri teh sosedih sem bila kakor doma. Oni so imeli hčerko moje starosti in bili sva kakor dvojčki, zmiraj skupaj, ako ne ona pri nas, sem bila pa jaz pri njih. Stari naseljenec je pisal, da je imel mačeho. Tudi pri naših sosedih je bila mačeha, doma iz Primostka iz podzemske fare. Tudi vem, iz katere hiše je bila, toda ne bom povedala, marveč samo toliko, ako je on tisti "izgubljeni sin", da bo lahko vedel, če pišem o njem ali ne.

Ta mačeha je imela dva sina in dve hčerke, iz prvega zakona pa sta bila tudi dva sina in dve hčeri. Starejša hči prve matere se je omožila daleč na drugo stran Treh fara, mlajša pa je šla v Ameriko in je nisem poznala. (Stari naseljenec je pisal, da je pustil le eno sestro v starem kraju—ured.) Poznala sem pa starejšo sestro, ker je prišla domov na obisk vsako leto enkrat. Pisal je tudi, da je imel teto, ki je bila zelo dobra žena. Tudi sosedova teta je bila blaga in dobra žena in mojim bratom pa sestram je bila krstna botra. Pisal je, da je imel tudi strica, očetovega brata. Takega strica so imeli tudi pri naših sosedih in vsi trije so živeli v naši vasi.

Omenila sem, da sem bila pri sosedih kot doma, njih hčerka pa obratno pri nas. Kadar je prišla pastorka domov na obisk, ni bila z veseljem sprejeta. Mačeha, polbratje in polsestre so le malo govorili z njo. Izgledalo je, da se ogibljejo drug drugega. Res sta se z očetom pogovarjala, toda tudi tako kot da se izprašujeta. Bila sem majhna, toda sem vseeno pogruntala, da ni vse v redu. To sem omenila tudi moji mami in jo vprašala, zakaj je nimajo radi. Samo pogledala me je, zganila z ramami in rekla, da ne ve kako to.

Prvi sin te mačehe in moj brat sta skupaj zrastla v velika fanta. Moj brat se je oženil in tudi sosedov fant je mislil, da se bo. Izbral si je nevesto iz semiške fare—lepo in bogato dekle. Vse je bilo že urejeno za svatbo, samo treba je bilo še dobiti dovoljenje od strica, on se pa ni dal pregovoriti. Ne vem, če sta njegov oče in stric skupaj drla. Njegov oče je bil namreč prepisal vse posestvo na svojega brata ali sinovega strica. Kaj zdaj? Kako povedati dekletu, da s to svatbo ne bo nič? Mačeho in sina je bilo sram.

Potem se je sin odločil, da gre v Ameriko, kar je tudi storil. Šel je neko nedeljo, ko sta šla mati in oče k prvi maši. Ko je srečal svojo mater, ko je šla od maše, ji ni hotel dati roke. Vsem se je čudno zdelo, kaj to pomeni, ali nihče ni vedel odgovora. Je li krivil mater, da je ona kriva, da je oče prepisal posestvo na strica?

V Ameriki je bil par let in leta 1903 je prišel domov ter se je tisto leto priženil k sosedom. Tisto ženitovanje se je vršilo pole-ti, jaz pa sem šla v Ameriko v jeseni. Potem mu ni bilo treba več prositi strica za dovoljenje.

Uganka je bila, zakaj je oče prepisal posestvo na svojega brata. Mogoče je hotel, ako pride njegov izgubljeni sin domov, da dobi posestvo od strica? Toda še tako stoji, kajti leta 1933 je pisal njegov polbrat, da bi rad izvedel, če je njegov polbrat še živ. Pisal mi je, da je bil dvakrat v Ameriki in da ga je iskal po časopisih, toda ga ni mogel najti. Tisto pismo še hranim. Večkrat sem ga že mislila zavreči in sem ga enkrat že imela v peči, pa sem ga vzela ven. Če bi to pismo zanimalo starega naseljenca, bi mu ga z veseljem poslala, ker je v njem precej posanega, kar bi ga zanimalo, ako je on pravi.

Mrs. P. Matkovich.

Ji že preseda

Rigley, Pa.—Rada čitam dopise, ako niso prepirljivi. Čital sem tudi dopis Andreja Marušiča, ki je omenil tudi o starem naseljencu. Veseli me, rojak, da si pošten in ljubiš resnico. Te hvale o tem starčku je že prevelike. Nekateri mu hočejo celo s klobasami postreči. Nič ne premišljujo, ali je bil 15-letni fantek res zmožen vsega tega. Zdaj hočejo nekateri imeti celo ponatis te povesti v knjigi. Kdo neki bo jo kupil, saj zadostuje vsaka stvari le enkrat. Res čast in slava naseljencu.

Mnogo rojakov ali naročnikov ima svoje pomisleke glede te povesti, le nočejo delati polemike v Prosveti.

Tončka Skulca.

Najzanesljivejše dnevne delavske vesti so v dnevniku "Prosveti." Ali jih čitate vsak dan?

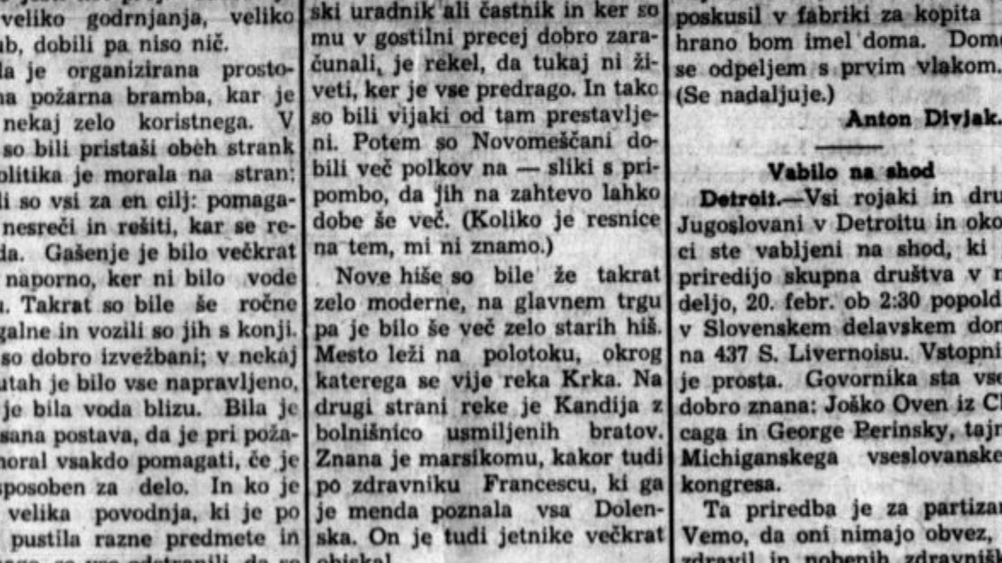

Slika kaže ladje, ki so pripeljale zavezniške čete do obrežja na južni strani Rima.

Ob desetletnici dunajskih zločinov

Ta mesec preteče deset let, odkar so Dollfussovi, Schuschniggovi in Starhembergovi klerikalni fašisti navalili z orožjem na delavske institucije na Dunaju in strmoglavili socialistično občinsko upravo, katera je bila na krmilu v glavnem mestu Avstrije od konca prve svetovne vojne.

Popolnoma pravilno je, da se napredni delavci vseh dežel danes spominjajo tega infamnega dogodka na Dunaju—saj je bil ta dogodek med pripravami za današnjo vojno. Nekaj tednov prej je Hitler prišel na krmilo v Nemčiji. V Italiji je bil Mussolini na vrhuncu svoje moči in se je ščeperil, kakor petelin na gnoju. Pod pritiskom iz Italije in Nemčije je v Avstriji vstajala anarhija. Na deželi je rogovilila privatna fašistična armada kneza Starhemberga "Heimwehr," katera je terorizirala socialiste v manjših mestih in jih je s silo iztirala iz mnogih občinskih uprav. Končno je ostal Dunaj sam, kakor otok sredi razburkanega morja.

Organiziran napad z orožjem na Dunaj je prišel 12. februarja 1934. Fašistična Heimwehr pod vodstvom kneza Starhemberga, Mussolinijevega zaveznika v Avstriji, se je združila z oboroženo gardo krščanskih socialcev, katero sta vodila ministrski predsednik Dollfuss in njegov kolovodja Schuschnigg. Socialistični delavci na Dunaju so imeli svojo obrambno organizacijo "Schutzbund," ki je bila oborožena s starimi puškami in strojnicami iz prve svetovne vojne—in s to staro ropotijo so branili mestno hišo in mestne delavske stanovanjske hiše, katere je socialistična uprava zgradila za dunajske delavce.

Monarhisti, klerikalci in drugi reakcionarji na Dunaju so celih petnajst let prej naskakovali dunajsko socialistično upravo pri vsakih mestnih volitvah, toda opravili niso ničesar; čez 60 odstotkov dunajskih volilcev je stalo kot skala zvestih upravi. Ker torej niso na pošten, demokratičen način ničesar dosegli, so se avstrijski katoliški fašisti—poslužujoč se pravila, da namen posvečuje sredstva—lotili zločinskega načina, oborožene sile in so prav po razbojniško napadli mestno hišo in druge delavske postojanke na Dunaju.

Krvavi Dollfussov puč je trajal štiri dni. Štiri dni so socialistični delavci in njihovi simpatiki, ki so verjeli v demokracijo in kateri so se zgražali nad Dollfussovim zločinstvom, branili svoje postojanke s starimi puškami in strojnicami napram—topovom in drugemu modernemu orožju fašistov, s katerim jih je založil Mussolini; štiri dni so dunajski delavci branili svoje stanovanjske hiše in svoje družine, branili so svoje demokratične principe. Ves pošten svet je strmel nad dunajskimi delavci in občudoval njihovo herojsko obrambo.

Ampak obramba je bila zaman. Po štirih dnevih, ko je delavcem zmanjkalo streliva in ko so Dollfussove topovske granate bolj ali manj porušile zidove stanovanjskih hiš, v katerih so se branili, so delavci podlegli oboroženi premoči.

Potem se je začelo strahovito maščevanje pijanih fašistov. Sedem in dvajset voditeljev je bilo obešenih, ker so se—branili; na tisoče delavcev je bilo ubitih v štiridnevnih bitkah, nakar so za nameček postrelili še nadaljnje stotine, kolikor jih ni pobegnilo z Dunaja v Čehoslovaško. Julius Deutsch, tajnik socialistične stranke in poveljnik delavskega "Schutzbunda," se je pravočasno umaknil; socialistični župan Seitz je šel raje v zapor, kakor da bi se bil odpovedal županstvu—kot so fašisti zahtevali od njega—katero so mu poverili dunajski volilci. Nekaj socialistov je bilo obešenih tudi v Gradcu in drugih avstrijskih mestih.

S tem je bilo konec demokracije in politične svobode v Avstriji. Dollfuss in Starhemberg sta bila absolutna gospodarja Dunaja in dežele—toda ne dolgo. Pet mesecev kasneje so Hitlerjevi nacisti ubili Dollfussa in za njim je prišel Schuschnigg. Leta 1938 so pa Hitlerjevi nacisti okupirali Avstrijo brez kakšnega boja in od takrat je Schuschnigg Hitlerjev ujetnik, če je še kje živ, dočim se knez Starhemberg potepa nekod po Afriki.

Mussolini, ki je moralno odgovoren za masaker dunajskih delavcev leta 1934, je dve leti kasneje s Hitlerjem vred podkuril Frankov puč v Španiji, iz katerega se je izcimila krvava civilna vojna, ki je trajala tri leta. Vse to je bilo uvod druge svetovne vojne, ki je prišla s posilstvom Čehoslovakije in končno z navalom na Poljsko.

Herojski dunajski socialisti, ki so prvi pred desetimi leti postali žrtve splošnega evropskega fašističnega nasilstva—ne bodo in ne smejo biti pozabljeni, čeprav je bila njihova tragedija le kapljica v silnem morju krvi, ki so ga fašisti, nacisti in japonisti palili v drugi svetovni vojni od leta 1939. Dunajska tragedija je malenkost napram kolosalni svetovni tragediji, ki se odigrava že peto leto, vendar je simbolična, svetla točka, katera kaže s predvečera velike vojne, kako je nekaj tisoč poštenih delavcev na Dunaju štiri dni odločno branilo svojo demokratično upravo in svoja načela, čeprav so vedeli, da je bilo zaman vsako upanje na zmago.

Dunajski socialisti so padli kot žrtev največje zarote političnih in moralnih propalic, sadistov in beštij v moderni zgodovini človeštva potem, ko so padli njihovi somišljeniki v Italiji in Nemčiji. Današnja strašna vojna, ki je posledica te zarote, mora iztrebiti te propalice po vsem svetu—drugače bo vsaka zmaga Združenih narodov zaman.

Slava spominu na dunajske bojevnike v februarju 1934! Kot ljudje so bili premagani in brutalno poteptani, ampak njihova ideja socialne demokracije še živi in bo živela!—

Pismo iz Londona

(Izvirno poročilo Prosveti)

14. januarja 1944

Amerikanski letalci so odprli bitko za Evropo. Tega nam niso naznanili vojaški strokovnjaki, ki so poklicani, da nam tolmačijo dogodke na bojiščih. To je sodba nas, navadnih ljudi, ki smo živeli v tej deželi v onem usodnem poletju in jeseni leta 1940. Takrat smo videli na lastne oči, kaj pomenijo bitke na nebu, kakšne so posledice takih dobljenih bitk in kakšne bi mogle biti posledice takih izgubljenih bitk. Vojaški strokovnjaki so samo postavili pravilo, da kdor prevladuje v ozračju, ta je gospodar zemlje pod njim.

Ni bilo onih 20 milj Rokavskega preliva, ki je branilo Anglijo pred nemško invazijo. Ozirali smo se po nebu in se čudili graciozním puhastim krivuljam, ki so jih letala črtala po njem, kakor črtajo lahkotne drsalke sledove po ledu. Bili so "dog fights," ki so se bili nad nami. Bili so polomljeni nemški stroji razmetani vse vprek južne Anglije. Bil je zdrobljen nemški bombnik na sredi Londona pred Victoria Station. Bil je 15. september 1940, ko je prišlo nad nas kakih 900 nemških letal, od katerih jih je bilo sestreljenih 185 za ceno 24 naših lovcev. To je branilo Britanske otoke pred nemško invazijo. To je bila "Battle of Britain". Ko je bila končana, ni bilo invazije. Naših 300 letal-lovcev — Britanski otoki takrat niso premogli večje zračne sile — je dobilo bitko za Anglijo. Pregnalo je "Luftwaffe" z angleškega neba, rešilo je zemljo pod njim. In ta zemlja je zdaj po treh letih od onih časov postala glavna baza za ogromne zračne armade, ki so napovedale Nemčiji bitko za Evropo.

Tri in pol leta se niso bile zračne bitke nad zapadno Evropo. Angleški RAF jo je bombardiral ponoči. Bili so zračni napadi podnevi. Ali Nemcem se niso zdeli tako nevarni, da bi vzdignili vso silo "Luftwaffa," da bi branila vojaško tako važne točke pred napadom. Odkar je na pomlad l. 1940 nemška armada obšla Maginotovo črto in se razlila po Belgiji, Holandski in Franciji, od nesrečne "Battle of Flanders" pa do zdaj ni bilo veliko borbe na ozračju zapadne Evrope. Zdaj Nemčija ne more več prenesti iz dneva v dan rastočih zračnih napadov ogromnih ameriških bombnikov, ne da bi kaj ukrenila glede njih. "Luftwaffe" mora braniti nemško ozračje: kdor prevladuje v njem, ta je gospodar zemlje pod njim! Nemčija je prišla tako blizu invazije, kakor smo bili tukaj v poletju 1940. Z zračnimi bitkami se danes odpirajo bitke za zemlje pod tem zrakom.

Zadnji torek je bil za Amerikance pri nas velik dan. Šli so s svojimi ogromnimi stroji nad Nemčijo ob belem dnevu. Natančno nam ne povedo, pravijo pa, da je bilo več kot 700 letal v enem samem poletu. "American monster formation" ga imenujejo Nemci. V Londonu smo jih videli visoko na nebu v skupinah po ducat ali dva ducata skupaj in že to vam je bilo donenje, ki je onemelo mestno vrvenje, da so ljudje odpirali okna in se ozirali po nebu. Kaj mislite, štiri-strojni bombniki so vam ogromna letala in 700 takih skupaj je sila, ki presega naše domišljije, kakor si ne moremo misliti ogromnosti Niagarske vode, dokler je ne vidimo.

Nemška "Luftwaffe" jih je čakala pripravljena. Vzdignila se je in jih napadla. Messerschmitti 110 in Thunderbolti so si skočili v lase: napadali, izbegavali, sledili so se in padali. Severnozapadna Nemčija še ni doživela takih zračnih bojev. Ljudje tam so videli ameriške bombnike na tleh zdrobljene v kup železja in žice. Videli so svoje lastne lovce in bombnike zdrobljene in sežgane na tleh. Če bi mogli prav šteti, bi videli, da je bilo njihovih lastnih žrtev še enkrat toliko, kakor je bilo sovražnikovih. Če bi mogli jasno misliti, bi morali spoznati, kako bo končala ta bitka za Nemčijo. Razumeti bi morali, kdo bo končno gospodar nad njihovim ozračjem. Ker njihova produkcija je že davno preživela svoj višek in njihova "Luftwaffe" ni več isto, kar je bila: 100 letal pomeni veliko, če jih izgubiš v enem samem zračnem napadu, 50 letal za ameriško produkcijo pa ne pomeni veliko. Če pridejo spet Amerikanci s tako veliko silo, če Nemci spet izgube 100 letal in drugih sto in se njihove zaloge izčrpajo in jih njihova produkcija ne more nadomestiti? Potem bo zračna bitka za Nemčijo izgubljena in kdor bo gospodar na nebu, bo v oblasti zemlje pod njim.

Nemci imenujejo 11. januar dan velike zmage. "Na ta dan so se zaobranili zračni napadi nam v prid. Postopoma postajamo zmagovalci v zračni vojni nad Evropo in temna senca je zakrila možnost zavezniške premoči v zraku za slučaj invazije." Nemci bi tako govorili v vsakem slučaju: če bi jim kdo podaril 100 letal ali pa če bi jih jim pokončali. Je pa dolgo, dolgo od tega, da bi Nemci izgubili v onem dnevu 100 letal, mogoče je bil 15. september 1940 zadnji tako velik dan za nemške nasprotnike, da so jo prikrajšali za več kot 100 zrakoplovov. In kdor ima v načrtih invazijo in premoč v zraku, mora imeti najprej v mislih, kako zmanjšati in uničiti njegove obrambne sile, "destruction of the enemy's fighter strength". V torek se je ponudila Amerikancem lepa prilika in zagrabili so jo z obema rokama trdno.

Nemci se motijo, če mislijo, da se je obrnila zračna vojna njim v prid. Motijo se, če mislijo, da bo imel Berlin zdaj mir pred angleškimi bombami. RAF jih bo napadal ponoči, kakor do zdaj in še hujše. Ker Angleži in Amerikanci so si razdelili med seboj nemško nebo, da ga strahujejo 24 ur na dan: Angleži hodijo tja ponoči, Amerikanci podnevi.

Ali — kakor vemo to iz izkušenj, ki nam jih je dala "Battle of Britain" — samo mračna sila, ki upa pokazati ob belem dnevu z vso svojo močjo na sovražnem nebu in se uspešno brani sovražnih branilcev in se ji ni treba bati in računati z lastnimi izgubami, samo taka zračna sila ima pravico, da se nadeja postati gospodarica sovražnega neba. Zračna armada, ki je na višku svoje moči, si lahko privošči take ogločujoče napade. Ameriška zračna sila jih je zdaj začela. Nemčija je poskusila z njimi v poletju 1940 in je bila premagana. Od takrat naprej se ni upala več ob belem dnevu z velikimi silami na angleško nebo. Zatekla se je k nočnemu bombardiranju kot edinemu sredstvu, ki se ji je še izplačalo, da je poskušala kolikor mogoče škodovati svojemu sovražniku na Britanskih otokih. Zdaj si ne more privoščiti niti tega več. Nemška "Luftwaffe" je stopila popolnoma v defenzivo. Vse svoje sile uporablja le še obrambo ogroženega neba nad seboj.

Dolenjka.

Polet nad Nemčijo

(Office of War Information, Washington, D. C.)

Washington, 5. februarja. — Cilj so bile "messerschmittove" tovarne. Toda že dolgo preden smo prišli do njih so se pokazali "messerschmitti" popolnoma izdelani, oboroženi in v zraku ter so začeli obletavati v močnih gručah leteče trdnjave, ki so trdovratno zasledovale svojo pot na dolgem poletu skozi južno Nemčijo brez vsakega spremstva lovskih letal.

Borba je bila srdita. Njena zgodba je opisana v "Cilj: Nemčija", napisanega po dveh častnikih ameriške osme letalske armade. V tej bitki je bilo zrušenih 296 nacističnih letal in nacistične tovarne so bile porušene za ceno 82 letečih trdnjav, ki so morale doli. Eden letalcev pilotov, ki je bil na poletu, opisuje, kako je bilo. Njegovo ime ni bilo objavljeno.

Nemški lovci so prihajali z vseh strani, "Focke-Wulf" in "messerschmitt" aparati. Letalo, na katerem se je nahajal naš pilot, je plulo v eni zadnjih gruč formacije letečih trdnjav in je občutilo vso udarno silo sovražnika, ko se je zagnala proti njemu eskadra "messerschmitt-109", ki so se zaletavali v ameriško formacijo v parih ali pa po štirje naenkrat. Takrat, pravi naš pilot, "se je začela glavna stvar."

Preko našega levega krila je šinil srebrno-svetel predmet — spoznal sem, da so bila to vrata enega naših aparatov. Glavna vrata za izhod. Trenotek pozneje se je privalil skozi našo formacijo temen predmet, ki je za las ušel nekaterim naših propelerjev. To je bil človek, mož, ki je s svojimi koleni držal glavo in se vrtel v zraku kot plavač pri skakanju, ki izvršuje trojen smrtni skok. Nisem mogel videti, ali se mu je odprl padobran ali ne.

Eden naših B-17 se je počasi začel obračati in je zapustil formacijo, leteč nekoliko bolj na desno, toda ne da bi izgubljal višino. Kar naenkrat, v desetini sekunde, je ves B-17 izginil v svetli eksploziji in vse, kar je ostalo, so bile štiri svetle krogle, tanki bencina, ki so se bili vneli in so med padcem hitro dogorevali.

Naš aparat sam je bil v nevarnosti radi različnih razbitih delov, ki so švigali naokoli. Sekirice, ki jih letala imajo s seboj za slučaj potrebe, kosi vrat, prezgodaj odprti padobrani, človeška telesa in razbiti deli letal B-17 in Hunovih lovcev so frčali mimo nas, ko smo nadaljevali svojo pot.

Videl sem dva lovca, ki sta eksplodirala nedaleč pod nami in se razletela sredi silnega plamena oranžne barve, in tudi B-17, ki so izpadali iz formacije z različnimi poškodbami, bodisi so se stroji užgali ali so bila krmila odstreljena; videl sem naše in sovražne padobrane, ki so se počasi spuščali doli in tam daleč za nami na zelenih livadah dolgo vrsto pogrebnih ognjev, zavitih v dim zrušenih lovcev, ki so daleč nazaj kazali pot, po kateri smo prišli. Prizor je bil zares pošasten — presegal je vse, kar nam pokaže domišljija.

Videl sem B-17, ki se je počasi obrnil proti desni. Telo letala je bilo ogromno žarišče ognja. Pomožni pilot je zlezel ven skozi okno, držal se z eno roko in z drugo segel po svoj padobran. Nato ga je pripel in skočil — toda vrglo ga je nazaj ob horizontalno krmilo. Mislim, da ga je udarec ubil. Dokler sem gledal, se mu padobran ni odprl.

Deset minut, dvajset minut, trideset minut — napadi niso ponehali. Lovci so se vrstili v dolgi kači in nas obstreljevali. V vsaki sekundi časa si našel granato.

Naš B-17 se je redno in stanovitno stresal pod udarjanjem naših topov in zrak notri v letalu je bil gost samega dima. Mraz je bilo, toda, če sem pogledal pilota, sem ga videl, kako se je potil — pot mu je zalival čelo in masko za kisik.

Oddal mi je krmilo za nekaj časa. Bilo mi je velikansko olajšanje, da sem imel možnost osredotočiti svojo pozornost na posel, na nalogo, držati svoje mesto v formaciji in da mi ni bilo treba več opazovati onih večnih lovcev okoli sebe. Zdaj sem vsaj mogel pozabiti nanje.

Eden izmed B-17 iz skupine pred nami se je vnel in nekoliko zaostal ves v plamenih na desni strani, kjer so goreli njegovi tanki za bencin. Obstal je po priliki nekako 200 čevljev nad nami in ostal tam toliko časa, da je 7 mož posadke skočilo ven. Štirje so šli ven skozi odprtino za bombe in so skočili lepo počasi, dočim je eden, ki je skočil skozi odprtino v sprednjem koncu letala, prezgodaj odprl svoje padalo in malodane zadel rep letala.

Naslednji je šel skozi srednjo odprtino za top na levi in je počakal s svojim padobranom, da je bil v varni razdalji, predno ga je odprl. Topničar, ki je nastanjen v repnem delu letala, se je izmotal ven skozi svoja vrata, toda očividno je odprl padalo še predno je bil zunaj letala. Odprlo se je takoj prvi trenotek in komaj, da ni zadelo repa. Letalca pa je streslo s tako silo, da mu je sleklo oba čevlja. Visel je v svoji vpregi kakor mrtev, dočim so vsi drugi takoj pokazali v svojem držanju, da še žive in se zvijali in popravljali v svojih stremenih.

Ves B-17 se je potem v spiralu oddaljil in zaostal tako daleč, da nisem videl pilotov skočiti. Letalo pa sem zagledal še enkrat ravno predno nam je izginilo iz vida, več tisoč čevljev pod nami. Vse levo krilo je bilo takrat že popolnoma strnjena stena plamenov.

Ko so nas napadali že celo uro, se nam je zdelo gotovo, da bo naša skupina uničena. Sedem naših je bilo že sestreljenih, a zrak je bil še vedno ves posejan z novimi lovci, ki so se dvigali, dočim je bil naš cilj še vedno 35 minut daleč pred nami.

Dvomim, da je bil takrat v vsej naši skupini človek, ki je še računal z možnostjo, da bomo prišli še kam, ne da bi naše izgube narasle na 100 odstotkov. Zase dobro vem, da sem se v duhu takrat že popolnoma udal v misel, da prihaja smrt in da gre le še za nekaj trenotkov ali minut. Tako sem sam na sebi spoznal, če je popolnoma mogoče, da se človek uda v misel sigurne smrti, ne da bi ga zgrabila panika.

Moč strelov naše skupine je bila že za 33 odstotkov zmanjšana in tudi municije je že začelo primanjkovati. Naše topove v zadnjem delu letala smo morali zalagati že z municijo, namenjeno drugim topovom. Topničarji pa so že omahovali in njihovi živci so polagoma omagali pod strašno napetostjo, kateri ni bilo nobenega konca.

Eden B-17 je zapustil formacijo in je oddal svoje kolesa, dočim je moštvo začelo skakati doli. Trije Me 109 so ozko krožili okoli njega, toda niso streljali nanj, navidezno so le pazili na to, da ne bi kdo ostal notri in poskusil pobrisati jo domov.

Blizu cilja, poldrugo uro po prvem od najmanj 200 posameznih napadov teh lovcev, je pritisk ponehal, čeravno je bilo še vedno dovolj sovražnikov v bližini. Štirinajst B-17 je ostalo še od naše skupine in med njimi sta bila dva težko poškodovana. Kmalu potem, ko so obložili cilj s svojimi bombami, so zapustili formacijo in se obrnili proti Švici.

Vreme nad tarčo je bilo idealno kot na vsem poletu. Streljanje protiavijonskih topov ni bilo omembe vredno. Vsa skupina je lepo odpravila svoje bombe na tarče, začrtane po vodilnem aparatu. Ko smo se obrnili in jo umerili proti Alpam, sem občutil neke vrste mrko zadovoljnost, ko sem videl štirioglat steber dima, ki je lezel iz tovaren Me-109 . . .

Preostali del poleta je bil čisto drugačen. Le nekaj maloštevilnih lovcev nas je spremljalo na potu k Alpam. Mestece v bližini prelaza Brenner je pognalo v zrak svojo osamelo jato protiavijonskih granat brez haska ali škode. Nad jezerom Garda smo krožili toliko časa, da bi imeli pohabljenci priliko, da se pridružijo svoji rodbini, nakar smo jo ubrali proti Sredozemskemu morju v poletu, ki se je polagoma spuščal navzdol. Možnost, da pademo na tla, ko smo se približavali severni Afriki, in sicer radi pomanjkanja bencina in celo pogled na B-17, ki so se morali spustiti v vodo, to so se nam zdele malenkosti, nevažne po strahoviti mori tega dolgega poleta skozi južno Nemčijo. Čutili smo vse, kar občuti človek, ki ni mislil, da bo še enkrat videl vzhajati solnce.

Ob 18. uri 15 minut je onih 7 B-17, ki so bili še v formaciji naše skupine, krožilo z rdečimi lučkami na vseh bencinskih tankih mojega letala nad letališčem v severni Afriki. Pristali smo v prah. Nobeden od nas ni bil ranjen. Edina poškodba našega letala: košček ventilacije na zadnjem koncu odstreljen po protiavijonskih granatah in 20 mm izstrelkov. Spali smo na tleh pod krili našega B-17, toda zemlja nam je bila dobra, mehkejša od svile."

VLADO KOLIČ, VIOLINIST

Dne 23. februarja zvečer ob 8:30 priredi hrvaški violinist Vlado Količ koncert v Carnegie Hallu, 7th Ave. in 57th St., v New Yorku. Ves dobiček tega koncerta je namenjen za osvobodilno armado v Jugoslaviji.

Zavezniki pošiljajo navodila

rodoljubom v zasedenih deželah

New York—(telegrafično iz Londona). — Informacijski urad Združenih narodov javlja, da zavezniški glavni stan pošilja navodila civilnemu prebivalstvu in podzemskim gibanjem v zasedenih deželah.

Antoin Delfosse, belgijski minister pravde, je pretekli teden rekel Belgijcem preko radia sledeče: "Zavezniški glavni stan je apeliral na belgijske uporne organizacije, za katere tudi bo velike koristi, ako pomagajo Britancem in Amerikancem očistiti svojo narodno zemljo strupenih sovražnikov. Svari, naj se pazljivo in skrito pripravljajo za odločilno delovanje."

Holandci so naprošeni, naj širijo in tiskajo navodila

Neki holandski štabni oficir je govoril preko radia Orange istega večera ter povedal svojim rojakom, kako naj se obnašajo v slučaju invazije. Komentator za list **De Rotterdammer**, holandski podzemski časopis, je, ko je javljal govor oficirja, rekel, da ta navodila ne morejo pomeniti, da bo inzavija ravno na Holandskem. "Toda, bolje je biti pripravljen za vsak slučaj." **De Rotterdammer** je ravno tako naglasil, da se navodila tega oficirja ne smejo zamenjati z uradnimi navodili, ki jih je izdal glavni stan.

Zavezniško poveljstvo bo sigurno smatralo za potrebno za časa invazije in tudi poprej, da je v zvezi s civilisti zapadne Evrope po radiu in z drugimi sredstvi. **De Rotterdammer** se je tudi posebno obrnil na svoje kolege iz tajnega tiska: "Dajte največ publicitete, kar morete, tem navodilom. Take stvari so vedno večje koristi, ako se jih lahko bere, ne samo čuje. Potrudili se bomo, da jih boste lahko ujeli."

Francoski rodoljubi se pripravljajo

Francoski podzemski časopis **Combat** je objavil natančna navodila za slučaj invazije: "Takoj zapustite mesta in pojdite na deželo ali vsaj v predmestja. Ako ravno ne morete nikamor oditi, pripravite svoje domove, tako da postanejo trdnjave. Spravite hrane, vode in kuriva za štirinajst dni. Ko pride obvestilo, da je druga fronta odprta, skrijte se takoj za 48 ur, potem se pa pridružite osvobodilni armadi.

Ako vas nenadna vest zateče v mestu, poiščite dobro skrivališče za čas, ko vas bodo Nemci iskali. Poslušajte radio; tvorite grupe poslušalcev. Vrstite se v tem delu in pričakujte zavezniških navodil. Ena vaših največjih dolžnosti je iztrebiti kvizlinge, posebno člane Lavalove milice. Ko pride čas, rabite svoje orožje. Bolje je umreti v borbi, nego biti ubit kot pes."

Italijanski rodoljubi pod Rimom so dobili nalog razdirati poti

Britanski radio je 1. februarja v svojem prenosu v italijanskem dialektu iz kraja Cassino pod Rimom dal natančen opis poti, po katerih se bodo nemške sile pod komando maršala Kesselringa umikale ter je naložil Italijanom, ki žive v tem kraju, naj ovirajo Nemcem premikanja kolikor morejo.

"Nemcem je ostalo samo še nekaj poti in še te so tako slabe kot je Mussolinijev gobec," je bilo rečeno v prenosu. BBC je za tem svaril rodoljube, naj se oddaljijo od državne ceste št. 6, glavne poti med Rimom in Cassinom—radi velikih zavezniških napadov in naj se držijo petih gozdnih poti bolj v notranjosti.

"Vaše delo je zelo enostavno. Ovirajte Nemce v njihovih premikih. Valite kamne in stene na vozila, napolnjena z vojaki. Ponoči preprečite pot z drevesi, tako da ne morejo naprej. Ako Nemci pridejo na motorciklih, postavite žice preko cest, da bodo polomile njihova kolesa. Podnevi posujte ceste z žeblji, ki bodo preluknjali obode. Ako nemška vozila stojijo in ni nikogar zraven, zabite žeblje v obode.

Ako vas Nemci vprašajo, da jim pokažete pot, pokažite jim napačno. Toda, prosim vas, bodite zelo pazljivi. Nemci so uničevali italijanske domove. Ubili so mnogo italijanskih mladeničev. Sedaj nam morete pomagati in maščevati te žrtve."

Očividec o usodi Srbov

v nacističnem sužnjestvu

(Office of War Information, Washington, D. C.)

Washington.—Švedski list Nya Dagligt Allehanda je objavil poročilo švedske dijakinje, ki se je vrnila z Dunaja in iz južne Nemčije. Njeno poročilo opisuje, pod kakšnimi razmerami delajo Srbi, ki jih je izdajalec Nedić poslal v nacijske delavske tabore. Poročilo očividca, ki ga prinaša švedski list, se glasi:

"Na Dunaju je mnogo tujih delavcev. Težko je popisati, kako izgledajo. Ena srbskih deklet je prišla na Dunaj takole: V uradu za rekrutiranje so ji rekli, naj podpiše formular, kjer ji jamčijo redno službo, dobro plačo v tovarni in stanovanje blizu tovarne. Dogovor je moral biti podpisan za leto dni. Vse obljube so bile zlagane. Dogovor je bil pisan nemško in dekle in njeni tovariši niso razumeli besedila. Dogovor se je glasil na dve leti, služiti je morala v nemški družini sedmih otrok za štiriindvajset nemških mark mesečno. Čistiti je morala dvanajst sob, prati perilo, paziti na otroke in še kuhati. Prosto je imela samo ob nedeljah popoldne od treh dalje brez vsake druge razlike. Delala je po petnajst ur na dan."

Poročilo mlade Švedinje se glasi dalje: Moškim delavcem se godi še slabše. Težaki dobivajo po štirideset mark mesečno. Ne dobivajo obleke. Dobivajo približno kilogram kruha na teden, drugo je krompir in voda. Kdor dela pri kmetu, se mu godi bolje, seveda, ako je kmet pošten. Delavci so shujšani, bledi in slabe volje. V taboriščih, kjer so bile kuhinje v nemških rokah, so postale razmere tako strašne, da so se prestrašile celo oblasti. Izkazalo se je, da so Nemci kradli živež, pripravljen za tujce. Nastalo je vprašanje, ne, kako velika naj bo kazen, temveč ali naj se krivci sploh kaznujejo. Ker kdor ni Nemec in ne član nacijske stranke, nima nobene zaščite."

Kljub takim razmeram pošilja Nedić še dalje srbska dekleta in mladeniče v Nemčijo z izgovorom, da gredo na vaje, da bi se naučili, kako naj obnove Srbijo po nemškem vzgledu. Nedavno je odšel iz Belgrada zopet transport takih slučajev. Nedić je imel govor, v katerem jim je rekel med drugim: "Mladina Srbije, najboljši sinovi naše domovine, pošiljam vas v Nemčijo. Videli boste Nemčijo, kjer je ves narod na delu za zaščito domovine, njenih zaveznikov in evropskega kontinenta."

Medtem ko je Nedić govoril, kako njega in njemu slične nacije ščitijo, je nemška komanda ukazala vsem državljanom od 16. do 60. leta, naj se prijavijo, da bodo izmed njih sposobne izbrali za delavno službo. Državni monitorji v Ameriki so čuli te vesti preko belgrajskega radia. Razen tega so nemške oblasti javile, da se morajo priglasiti tudi dekleta od 19. do 23. leta, ker tudi med njimi Nemci iščejo sposobnih rok za sužnjsko delo v Nemčiji.

Chan Norris ogleduje lepake v uradu sveta unij CIO v New Yorku.

Od leve na desno: Albert Ottino, J. A. Palma in Thomas V. Flynn, uradniki unije ladjegradniških delavcev v New Yorku.

Ali ste naročeni na dnevnik "Prosveto"? Podpirajte svoj list!

GUSARJI

(Les Flibustiers des Mers)

CLAUDE FARRERE

Poslovenil F. J-o

(Se nadaljuje.)

Vzkliknil je, nemilo presenečen, kajti Tomaž Jagnje, ki ga je nekoč kralj sam povzdignil v plemiški stan, je bil najbolj očrnjen in proti njemu so bile pritožbe najhujše.

"Kaj?" vzklikne. "Tako hraber in junaški vitez je postal navaden ropar in nepridiprav? Če je to res in če ne sledi temu grehu takojšnja pokora, potem ni v tem slučaju nobene milosti več! Naša nekdanja hvaležnost in naklonjenost ne sme ščititi nevarnega roparja, marveč nasprotno, izpremeniti se mora v pravično jezo in kazen!"

V instrukciji "za gospode komisarje Njegovega Veličanstva, namenjene v Zapadno Indijo," se je zato ob robu našla od lastne roke že omenjenega državnega tajnika opazka, kjer je izrečno zaznamovano ime Tomaža Jagnjeta. Zato sta se oba komisarja tako začudila, ko je njihov čoln prihajal na Tortugo in sta našla tako slavno "Lepo podlasico", Tomaževo ladjo, zasidrano, da se nista mogla vzdržati in sta si jo pokazala drug drugemu s prstom. Tomaž, ki je iz svoje line opazoval prihod komisarjev, je videl to kretnjo, pa si je ni znal tolmačiti in ni niti slutil, da pomeni še prav posebno in opasno pozornost zanj.

Ekspedicija na Južno morje se je veselo organizirala dalje, pod dobrohotnimi pogledi kraljevskih komisarjev in molčečimi topovi njunega brodovja. S svoje zasidrane "Lepe podlasice" je Tomaž mogel vsak dan opazovati vse priprave, kolikor ga je bilo volja. Toda vkljub napetemu premišljevanju se ni mogel navaditi na novi položaj. In trdovratno se je celo branil, da bi ga bil razumel. Kako je že to? Gospodje de Cussi, Saint-Laurent in Begon so najprej tako grozeče grmeli proti vsej Flibustiji in vsem njenim članov, sedaj so pa naenkrat tako krotki in prizanesljivi in tako čudovito podpirajo to najnovejše in največje flibustejsko podjetje in mu dajejo potuho? . . . Saj tako je in nič drugače! Vsak dan prihajajo celi roji čolnov in splavov in prinašajo novo municijo, orožje, sode, zaboje in tako dalje, izkrcavajo svoje blago v ekspedicijske ladje in se prav nič ne skrivajo . . .

Tomaž je bil ves iz sebe in nekega dne se ni mogel več vzdrževati. Ludvik Guenole je bil nekega dne povsem presenečen, ko so ga motili v njegovi popoldanski pobožnosti in ga prišli klicat, naj pride Tomažu na razgovor o tej zadevi.

"Sveta Devica," je Tomaž jezno pričel ta razgovor, "Sveta Devica z Velikih vrat! Kaj je res tem ljudem vse dovoljeno, meni pa nič? Ali nismo vsi enaki pustolovci in skitalci za srečo, oni prav tako kakor jaz? Brate Ludvik, kakšno je tvoje mnenje? Ali more biti kralj tako krivičen, da trpi takšno neenakost?"

Guenole ni prav vedel, kaj naj odgovori. Bal se je pa najhujšega. Zato je porabil to priliko, ker na boljšo ni mogel upati, in je s solzami prosil in rotil Tomaža, naj se podvrže kraljevi volji in naj pusti svoje dosedanje zločinsko in morilsko življenje. "Ne pozabi," pravi. "On sam je govoril Petru: Kdor potegne svoj meč, bo z mečem poginil."

"Poslušati, pokoriti se, tega ne morem, odgovori Tomaž in gleda v tla.

Potem zmigne z rameni in se vrne k svoji prvi misli.

"Govori raje, ali ti razumeš kaj, kako je to, da je dovoljeno Flibustejstvo v Limi ali Panami, v Puerto Bello in Ciudad Realu pa je zabranjeno?"

"Kaj vem jaz?" odgovori Guenole. "Pa če je že tako, zakaj ne odidemo v Panamo ali Limo? In zakaj nisi podpisal pogodbe s tem Grognierom, ki ti je ponujal tolikšen delež?"

Zopet pogleda Tomaž v tla. Napram Ludviku sicer ni imel mnogo prikrivati, vendar bi si bil raje jezik odgriznil, ko da ga nalaže:

"Ona ni hotela," zamrmra.

Sedaj Guenole ne vprašuje ničesar več. —

Tomaž pa se mu vrže na prsa in ga stisne k sebi:

"Oj, brate Ludvik," zaihti prav na tiho, kakor da se sramuje, "oh, ko jo tako ljubim! . . . Ljubim jo! . . . Ona pa . . . O, brate Ludvik, samo tebe še imam, tebe edinega . . . ti mi ostani, ostani za vedno! . . ."

Še istega večera se je Tomaž silno razljutil. Z Juano je namreč odšel na kopno in se potikal od beznice do beznice, da najde utehe v družbi starih prijateljev. V druži je bil tudi Benečan Loredan. Pri tej priliki je pa tudi zapazil, da mu slede neke dvomljive postave, najbrže vohuni, ki mu slede iz ene beznice v drugo, najbrže da prisluškujejo, če bo govoril kaj o svojih načrtih. Tomaž ves besen potegne svoj meč in skoči med to sodrgo, ki se razleti, kakor jata vran, kadar se med nje pokaže orel. "Kaj naj to pomeni?" zatuli Tomaž za njimi ves besen. "Ali sem izdajalec ali upornik? Bogami da, to še postanem, če me ne pustite v miru!"

Toda Juana ga zasmehuje. "Ne, to ne boš postal, saj si le psiček, ki se zna plaziti in mahljati, ki pa nima zoba, da ugrizne." Sedaj se je delala, da ga zaničuje, in javno mu je kljubovala ter mu vedno in pri vsaki priliki očitala, da je preveč pokoren ukazom teh raznih Cussijev, Saint-Laurentov in Begonov. Vse to pa zato, ker še niso odrinili na rop, odkar je francoska eskadra v luki.

Ko ga Juana tudi sedaj tako zasmehuje, pobledi Tomaž v svojem srdu. Vendar pa molči in ne ve, kako bi ji zamašil usta. Ni se domislil, da bi zadostovalo pet ali šest krepkih zaušnic, ki bi ji vrgle gobec iz sklepa, ali pa da jo primerno premikasti in ji kožo na novo ustroji, kakor je bila flibustejska sirova navada.

Zato se ves miren vrne k njej in se zaplete v prerekanje, kakor slab odvetnik, ki mnogo čeljusta zaradi malenkosti, da s tem zakrije svoj poraz v glavni stvari.

"Kdo je pes, ki le plazi," jo vpraša. "Jaz, ki mi dvajset vohunov sledi, ker se boje, da grem, kamor je mene volja? Ali drugi ljudje, ki jih ti poznaš in ki se jim kraljevski komisarji prilizujejo in jih božajo, vsak dan, na javni cesti in sredi luke?"

Toda že mu je obrnila hrbet in ga niti ne posluša. Benečan Loredan je baš stopil v krčmo in se bliža mizi. Juana stopi k njemu in se gladi okrog njega, kakor mačka k mačku: "Vi se nikakor ne bi prilizovali kraljevskim komisarjem, Ser Loredan, vi že ne!" mu pravi. "Takšne muhe se ne upajo v vašo bližino, ker vedo, da je vaš meč dolg, vaša potrpežljivost pa kratka."

Juana nagne pri teh besedah glavico in s kratkim pogledom ošine Tomaža. Ta ni trenil z očesom. Molče in v se zamišljen počasi popije svoje vino, z okornimi gibi. Juana vidi, da popije Tomaž zaporedoma štiri velike čaše močnega ruma. Zato ona sedaj podvoji svojo predrznost. Zasmeje se s kratkim smehom, sunkoma, nervozno, glasno. Potem se naenkrat skloni naprej in glasno poljubi Benečana na usta.

Tomaž pa trdovratno ogleduje tla pred seboj.

(Dalje prihodnjič.)

Ameriški pomorščaki v džungli Nove Britanije.

"Kaj tisto, pridna je!"

"Take so vse!" Prekinil je besedo in sin je vstal. Spoznal je, da ne sme siliti vanj. Med vrati se je okrenil: "Premislil se ne bom."

Zunaj pred hišo je sedela mati. S prekrižanimi rokami je gledala v nebo, kjer so živo gorele zvezde. Med travo so si svetile kresnice.

Materino srce je bilo pri Martinu. "Kje hodi? Nič ga ni! Drugje dela, doma noče."

Podoba ji je vstala pred očmi. "Lep fant!" je vzdihnila. "Vsi bi ga imeli radi." V duhu je gledala v tiste vesele oči pod visokim čelom. "Kako je bil včasih slaboten, danes mu ni enakega." Zdelo se ji je, da stoji pred njo, visok in zastaven. Ostro upognjeni nos sredi kosti. "Izrezan oče, in vendar se ne moreta. Če bi le delati hotel . . ."

Tedaj se je spomnila, kako se je nekoč na žegnanju pred cerkvijo zamaknil. Takrat je bil bled v lice, še bolj suh, kakor bi ga ne bilo. Le oči je imel tako vedre. "'Mati, glejte mater božjo nad tistimi smrekami, z nogami se dotika vršičkov," je dejal in ni trenil z očmi. Pogledala je v žarko solnce nad gozdom, ničesar ni videla. Prestrašila se je. Tako je bil bel kot sneg. Tega ne more pozabiti. Kakor da je v druge rodila.

Zašumelo je v travi, zdrznila se je. Pred njo je stal Martin.

"Jezus, ti si!"

"Pogledat sem prišel, mati, kje je oče?"

Starka ni mogla do besede. "Moj bog, moj bog, nič te ni!"

Šla je z njim v hišo, kjer se oče niti ozrl ni. Sin je sedel k peči in gledal na mater, povešajočo poglede. Slutila je in čutila, kako se med onima plete tihi pogovor. Zdaj pa zdaj bo oče vzkipel.

Bos je pogledal sina in se obrnil od njega. "Kosimo, tebe ni od nikoder."

"Lučovnikovega smo prinesli v dolino. Pod konjem se je ubil."

"Letos te še nisem videl na njivi."

"Menda res ne."

Stari se je nenadoma okrenil: "Kako praviš?"

"V planino pojdem, na jesen pridem doli."

"V jeseni bodo moja vrata na Trati zaprta!"

Martin je vstal.

Oče je nadaljeval s sovražim glasom: "Tebi naj Smrekarjeva postilja."

"Kam merite, oče?"

"Nikamor ne merim. Rekel sem. Če nimaš ušes, ti povem še enkrat. Rajši imam psa pri mizi, kot tebe!"

Martin je stopil k vratom. "Lahko noč, mati!"

"Sin!" je zarohnel Bosov. Z odprtimi očmi se je vsesal vanj: "Prestopil ga bos, nazaj te ne bo!"

"Kakor hočete!" Martin se je pripognil med vrati.

Oče pa je s strašnim pogledom gledal v vrata. Mati je tiho ihtela. Očetove besede so jo mrzlo pretresale.

"Če si pravičen, ga udari, da ne bo mogel ne živeti, ne umreti!"

Molče je nato odšel v izbo. Obrnjen v zid je šepetal: "Trata in jaz sva ga preklela!"

Težko je vzdihnila mati in upria oči v Križanega: "Moje molitve nisi uslišal. Stoj mu ob strani."

Kresnice so utonile v ljubezni, ko je Martin stopal po mehki travi. Namenil se je proti hribu, lagodno počivajočem na zemlji. Obstal je. Pred njim se je smejal v luči zvezd majhem mož.

"Martin, trava raste!"

"Seveda raste, Revež! Kam pa ti?"

"Trava raste, Martin," je ponavljal oni in še govoril z očmi. "Po Lučnikovega smo šli.

"Dokler bo rastla trava, bodo ljudje plezali'

"Lejo je plezal. Pastir mi je pravil. Pod Rdečo pečjo mu je zmanjkalo opore. Glava mu je odletela, tako je padel."

"Nisem utegnil, rad bi ga bil šel pogledat. Lučovnikov je bil dober fant. Korajžen, da ga ne poznam takega. Tebi je zapisal gamze in smrt."

"Tiho bodi!" je posvaril Martin in se previdno ozrl.

"Trava raste in sliši, imaš prav!" se je smehljal Revež. "Kam si se namenil?"

"K temi, doma smo se udarili. Kaj hočeš, mene ne zdrži na Trati, ne morem pomagati."

"Pojdi z mano. K Balantu grem."

Martin je bil pri volji.

Skozi nizko sadno drevje so mežikala okna krčme. "Čaka me!" Vstopila sta v prazno izbo.

Za mizo je sedel Balant. Debela roka je ležala na mizi, sršeče je upiral oči v vrata. Mežikal je v luči, ki je oblivala glavo, podobno zgneteni kepi ilovice. Čelo se je izgubljalo preko temena v mesnatem vratu. Nad širokimi, živordečimi lici so tonile male oči.

"Kje pa hodiš, antikrist. A?"

"Kako je, Balant?"

"Kaj? Kaj?" Kri mu je cvetela v licih, težko je sopel. "Stiska me v križu. Duši me. Tebe pa ni. Si prinesel rože?"

"Sem," se je smehljal Revež.

"Pijače pa ne dobiš, antikrist, ne dobiš, ne dam." Navidezno se je trl od jeze.

"Boš pa meni dal," se je vmešal Martin.

"Tebi? Šent! Koroška dežela! Tebi še manj. Sin, ki se krega z očetom, ne bo pil pod mojo streho. Priduševavec si!"

Revež ga je poznal in čakal, dokler je oni razsajal: "V pošteni krčmi pa taki antikristi, šenta! Vse pomečem na cesto." Nato je utihnil in predirljivo gledal v Reveža.

"A? Srebro si zmenjal?" je govoril tiho.

"Nekaj sem zmenjal." Pristopil je in mu izročil vrečico s srebrnim denarjem.

"Čakaj, preštejem. Ogoljufal si me —" Toda obličje se mu je zjasnilo. Vse gubice so izginile v široki ploskvi. Celo ostra zareza med čelom in nosom je splahnila.

"Boooš? Mastike? A?" izvlekel je iz notranjega žepa steklenico.

"Pij! To so zdravila." Še je kričal: "Vina, vina!" Razbijal je po mizi, dokler ni prišla dekla in smeje natočila.

"Še meni!" je vpil, "danes je god moje žene."

Revež je dregnil Martina: "Kadar se hoče napiti, je god njegove žene!"

"Šenta! Tak svet, kakršen je. Nič drugega ne delajo, samo pridušajo. S hudičem se bratijo. Nobena ženska ni varna. Šent!"

"Pa goljufajo!" je pristavil Revež.

"Pa goljufajo. Danes jim gosposka zgled daje. — Ho, kobilo sem kupil danes, živalca, vsa se trese! Punca!"

Dekle se je zopet prikazalo. "Pokliči hlapca!" — "Kobilo naj prižene!"

Martin se je smejal, ko mu je Revež šepetal: "Ta kobila je že deseta, kar se poznava."

Medtem je pripeljal hlapec žival, ki je zbegana obstala sredi prostorne izbe.

"A? A? Jo vidiš?"

"Oče, slepa je."

"Kaaaj? Norec, norec. Pokaži ji palico, pa boš videl. Šenta, slepa!"

"Saj res, oče. Pomežiknila je!"

"Ven, ven! Kobilo v hlev! Še urekel bi mi jo, antikrist! Sem pijačo, ne bo pil, spaka! Ponoči se s hudičem meniš pred hišo, pravijo. Ven iz poštene krčme!

Revež se je smejal in sédal nazaj.

Počasi se je Balant umiril. "Kdo pa je ta?"

"Bosov Martin!"

"Tone te sovraži, da se mu vino upira, kadar se spomni nate!"

"Jaz nisem kriv!" je mirno pristavil Martin.

"Ujedljiv je kot modras! Takih ne maram. Priduševavec!" Balant je zopet razsajal.

"Nobena ženska ga ne mara, zato je tak!" je dejal Revež.

"Revež! Ta jo pove. Ho, mastike! Ženske ga ne marajo! Ha ha! Mastike!"

Pili so zopet žganje.

"Z mano, z mano tja gori!" kričal. "Punca, zakleni vrata! Danes je god moje žene!"

S težavo se je dvignil in obpno stokal. Ona dva sta ga poprla. Stopnice so bile tako ozke, da se je moral Martin od zadaj upirati. V gorenji izbi je hrešč pod. S hruščem se je sesedel in zbijal z zdravo nogo ob tla.

Dekle je odprlo vrata. "Vina, vina! Mastike!"

"Moja žena!" Ozrl se je v kot, kjer je gorela mala lučka pri podobo mlade, lepe ženske. —

"Moja Ana!" Glas se mu je omilil, skoro šepetaje je govoril: "Nocoj se bova spet pogovarjala. Vse ji potožim!"

Revež je previdno vprašal: "Te je imela rada?"

"Vprašaš? Ti, moja Ana. Prelahka je bila, pa je odletela. Odletela, vama vprav m. Le pij! moja Ana nas gleda."

Nagnil je in pil kakor vedežnja zemlja. Solze so mu zalile oči.

"Ni bila ženska, angel je pohval po hiši. Kako je govorila! Srce ji je žvrgolelo."

Martin je odpiral oči. Balant je držal kozarec v tresočih se rokah in gledal v podobo.

(Dalje prihodnjič.)

IŠČE SE: ANA MODIC

Leta 1938 je živela v Sheboygan, Wis. Gre se za zelo važne stvari. Če kdo rojakov ve za njen naslov, prosim, naj ga proti primerni nagradi pošlje na spodnji naslov. Ali bo sama čitala ta oglas, naj se pri javi na naslov: PRIJATELJ, 263 So. Lawndale Ave., Chicago 23, Ill. —(Adv.

Razni mali oglasi

HIŠNIKI—Stalno delo v velikih uradnih poslopjih. Dnevno ali nočno delo. Visoka plača. Ob nedeljah in praznikih se ne dela.

FEDERAL RESERVE BANK
164 West Jackson Blvd.

HIŠNICE—Stalno delo v velikih uradnih poslopjih. Nič ribanja. Visoka plača. Ob nedeljah in praznikih se ne dela. Počitnice in bančni prazniki plačani.

FEDERAL RESERVE BANK
164 West Jackson Blvd.

Beli mecesen

Juš Kozak

Stari je vprašujoče pogledal. "Liza in stari Smrekar ga ščuvata."

Mati je sklenila roke, ko je slišala. "Zakaj ga tako sovražijo?"

Očetu se je pomračilo čelo. Ves večer ni izpregovoril besede. Na Martina ni hotel misliti, ker se je bal, da bi se mu ne razlil žolč.

Bos je sedel pri večerji. Tone nasproti.

"Jutri pokosimo še oni travnik."

"Prav!"

"Oče, nekaj bi vam rad povedal."

"Govori!"

"V predpustu se bom oženil."

"Mudi se ti!"

Sin je govoril hitro. "Nič več ne bom odlašal. Vi ste stari, mati že tudi težko delajo, pridnega človeka trebamo."

Bos je pričakoval.

"Grajžarjevo Leno vzamem."

Oni se je posmehnil strupeno: "Težko boste pripeljali balo."

Ruski vojaki v strelskem jarku na ukrajinski fronti.

NIPS NABBED IN GILBERTS

PRISONERS OF WAR taken in the Gilberts, a Korean (left) and a Jap are questioned by an American naval officer who received them for safekeeping. The Korean said he was an impressed laborer and that the Jap was a flier. Seventh Army Air Force photo.

TISKARNA S.N.P.J.

sprejema vsa

v tiskarsko obrt spadajoča dela

Tiska vabila za veselice in shode, vizitnice, časnike, knjige, koledarje, letake itd. v slovenskem, hrvatskem, slovaškem, češkem, angleškem jeziku in drugih . . . . . .

VODSTVO TISKARNE APELIRA NA ČLANSTVO SNPJ. DA TISKOVINE NAROČA V SVOJI TISKARNI

. . . . Vsa pojasnila daje vodstvo tiskarne
. . . . Cene zmerne, uniisko delo prve vrste

Pišite po informacije na naslov:

SNPJ PRINTERY

2657-59 S. Lawndale Avenue . . . Chicago 23, Illinois
TEL. ROCKWELL 4904